

noms, sobre els quals fa una sintètica, però profunda, anàlisi per a ocupar-se, tot seguit, dels *plumbarii* coneguts per les *fistulae* de la zona; destacarem els apartats finals sobre l'evergetisme a partir d'aquests testimonis i el paper de *Flavius Agapitus* entorn del 520 dC a Nàpols, i també sobre la significació del *Catuli* que apareix davant del seu nom.

En un àmbit prosopogràfic es mou el treball d'Antonella De Carlo, que fa una revisió de les activitats dels cavallers de Càmpania entre el 30 aC i el 285 dC. L'estudi aporta un apartat de gran interès sobre les propietats immobiliàries i les activitats econòmiques, tot afegint-hi, a la fi, una nova inscripció d'un nou cavaller de *Teanum*, malauradament anònim. Gemma Corazza reprèn un tema tan complicat i variat com el dels **Augustales*, sobre el qual desenvolupa un treball de tesi de doctorat, i en fa un bon quadre general tot detenint-se en el tema de la mobilitat social i en l'evergetisme.

El professor John Bodet torna sobre *CIL* X 3334, document fonamental sobre els *prae-dia Patulciana*, inscripció de la qual fa una bona exègesi, en la qual cal destacar el cas de la utilització del monument sepulcral com a límit de propietat, qüestió primordial sobre la qual s'haurà de retornar.

Les cases romanes de *Paestum* són el tema escollit per Rosa De Bonis, que posa d'actualitat un aspecte que fins ara havia passat gairebé desapercebut, malgrat la seva considerable entitat, i que l'autora posa en relleu amb sagacitat. Irene Bragantini, per part seva, s'enfronta amb un tema tan ric com la decoració de les cases en l'àrea vesubiana, en especial Pompeia i Herculà, on mitjançant la pintura intenta analitzar el sistema decoratiu i el possible punt de vista dels antics, en una reflexió, en gran part metodològica, que resulta densa però a l'ensem àgil i li permet de treure conclusions històriques i socials.

Un *addendum* final aporta el coneixement de cinc noves inscripcions i la revisió acurada de dues més, a càrrec de joves estudioses com Barbara Tosti, Immacolata Garagnani i Alessandra Racioppoli.

Un volum com el que suara ens ha ocupat no té utilitat, i això és sovint oblidat, sense uns bons índexs, que en aquest cas són model·lics i han estat curats per Anna Grimaldi, I. Garagnani i B. Tosti, sota la direcció competent de l'editora d'aquest excel·lent llibre: Laura Chioffi.

Marc Mayer i Olivé

Leandre VILLARONGA, *Obra numismàtica esparsa. I. Tresors; II. Grec i ibèric d'àmbit català*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2008 i 2010, 449 pp., 577 pp., ISBN de l'obra completa: 978-84-92583-17-1

Hem de celebrar l'encertada iniciativa de la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics de l'Institut d'Estudis Catalans d'haver posat de nou a l'abast del públic alguns dels textos més significatius de la disciplina i que, malgrat això, resultaven a hores d'ara de molt difícil accés, ja sigui pel fet d'haver estat publicats de manera esparsa, ja sigui per la seva inclusió en obres o col·leccions actualment exhaurides.

Elegantment editats per l'Institut d'Estudis Catalans, doncs, trobem ara reunits en aquests dos primers volums dels cinc previstos bona part de la copiosa i exemplar obra del doctor Leandre Villaronga sobre moneda antiga, grega, cartaginesa, ibèrica i romana. El conjunt, que ha comptat amb la supervisió directa del mateix autor, aplega, així, treballs diversos realitzats des de mitjan anys

cinquanta i fins a la primera dècada d'aquest segle XXI; queda, d'aquesta manera, ben testimoniada la tasca, tenaç, llarga i constant, que Villaronga ha dut a terme en el camp de la numismàtica al llarg de més de cinc dècades. La contribució de Villaronga, no caldria ni dir-ho, és d'una gran importància, naturalment, per als estudis sobre la moneda antiga, sobretot pel que fa la moneda grega i ibèrica peninsular i a les sèries catalanes, però, de retruc, el seu treball també ha contribuït a fer avançar algunes altres disciplines, com és el coneixement de la toponímia preromana i fins i tot de la llengua ibèrica.

Els articles que conformen el primer d'aquests dos volums fins ara editats s'aglutinen sota la temàtica comuna dels tresors. Hi trobem l'estudi complet de 26 tresors diferents, que abasten un arc cronològic dilatat, que va del segle V aC fins al III dC. L'aportació de Villaronga en aquest camp ha contribuït de manera molt decisiva al rescat i al coneixement d'un bon nombre d'aquests conjunts monetals, alguns dels quals eren, fins aleshores, absolutament desconeguts. Villaronga no sols publica per primera vegada o rescata de nou un bon nombre de tresors, sinó que els analitza fent ús d'un minuciós rigor i mètode de treball, una tasca que li ha permès extreure, de tot aquest material, conclusions valuósíssimes a propòsit dels diferents sistemes metrològics, la iconografia, la distribució i el nom de les diferents seques...

Pel que fa al segon volum, el lector hi trobarà una tria d'articles agrupats temàticament, amb una classificació feta, per a l'ocasió, pel mateix autor. El nexa del recull és, ara, la moneda grega i ibèrica d'àmbit català, amb algunes incursions a seques valencianes, com és el cas d'Arse-Sagunt. Villaronga, amb la finalitat d'orientar en la consulta de l'obra, ha publicat una llista amb el gruix d'aquests treballs agrupats segons les diferents temàtiques: «Empòrion i Rhode», «Dracmes ibèriques d'imitació emporitana», «Ibèric del grup català» i «Àrea valenciana: Arse-Saguntum». Cal esmentar, finalment, que tant aquest volum com l'anterior van igualment acompanyats d'uns útils i exhaustius annexos actualitzats amb tota la bibliografia de Villaronga.

Els volums que seguiran i que està previst que arribin, com deïem, al nombre de cinc, són reservats a la numismàtica romana. Així mateix, també altres articles de temàtica diversa seran previsiblement inclosos en un apartat de Vària, que apareixerà també en un d'aquests volums posteriors. Esperem, per tant, que aquest ambició i tan valuós projecte emprès per l'IEC arribi aviat a la seva conclusió, de manera que el lector pugui tenir a les mans, en un temps no gaire llunyà, el conjunt d'aquesta magna obra sobre numismàtica antiga duta a terme per Villaronga durant més de mig segle.

Noemí Moncunill i Martí